

İç Göç, Gelir Ve Sosyal Harcamalar: Türkiye’de İstatistikî Bölge Birimleri Üzerine Bir Deneme

Internal Migration, Income and Social Spending: An Essay on Statistical Units of The Turkey

Almina Derya BIÇAKSIZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, deryabicaksiz@hotmail.com

Ferdi ÇELİKAY

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ferdicelikay@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 19 Nisan 2021

Düzeltilme Geliş 29 Eylül 2021

Kabul 29 Eylül 2021

Anahtar Kelimeler:

Göç Yoğunluğu, Gelir Koşulları, Sosyal Harcamalar, Bağımsız Örneklem T-Testi, İtme-Çekme Kuramı

© 2021 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, göç alan yerleşim yerleriyle göç veren yerleşim yerleri arasında gelir koşulları ve sosyal harcama düzeyleri itibariyle bir farklılık olup olmadığını irdelemektir. Araştırma sürecinde Türkiye’de TÜİK’in ikinci düzey istatistikî bölge birimleri sınıflandırması esas alınarak 2010 ile 2019 yıllarına ilişkin 26 bölgenin verileri toplanmıştır. Sonrasında bölgeler için göç yoğunluğu indeksi geliştirilmiştir. Göç yoğunluğu indeksi ile yoğun şekilde göç alan yerleşim yerleriyle göç veren yerleşim yerleri temsilen belirlenmiş, söz konusu bölgeler arasında gelir koşulları ve sosyal harcama düzeyleri itibariyle anlamlı bir farklılık olup olmadığı bağımsız örneklem t testi ile sınanmıştır. Analiz sonuçları, sosyal harcamaların bölgesel gelir ve vergi hasılatı içerisindeki payları açısından göç alan ve göç veren birimler arasında ciddi farklılıklar olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmada elde edilen sonuçlar gerek sosyal politikaların gerekse gelir ve istihdam artırıcı tedbirlerin bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi ve göç akımlarının kontrol altına alınması bağlamında dikkate alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 19 April 2021

Received in revised form 29 Sept 2021

Accepted 29 Sept 2021

Keywords:

Migration Intensity, Income Conditions, Social Spending, Independent Sample T-Test, Push-Pull Theory

© 2021 PESA All rights reserved

ABSTRACT

This study examines whether there is a difference in income and social spending levels among the settlements where immigration is observed intensely. At the analysis stage, we have based on the second level statistical units classification of TURKSTAT, and have collected data from 26 regions for the years 2010 and 2019. Then, we are trying to develop the immigration density index for the regions. We test whether there is a significant difference between the regions grouped by the immigration intensity index in terms of income and social spending levels with the independent sample t test. The results of the analysis show that there are serious differences between the groups, which are regions with different immigration intensity, in terms of the shares of social spending in regional income and tax revenue. In addition, the results reveal that not only social tools but also income and employment policies should be taken into consideration in terms of eliminating regional imbalances and controlling migration flows.

GİRİŞ

Göç, günümüzde farklı ülkelerde karşılaşılan önemli problemlerden biridir. Sosyal, siyasal ve ekonomik pek çok boyutunun olması, göç hareketliliğinin göç alan ve göç veren yerlerde olumlu ve olumsuz etkiler doğurmasını beraberinde getirir. Yoksulluk, işsizlik ve düşük yaşam standardının doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği ve her geçen gün daha fazla gündeme gelen göç aktiviteleri, özellikle cazibe yerleşim yerlerinde farklı ekonomik sorunların da ortaya çıkmasına neden olur. Nihayetinde bireylerin daha müreffeh bir hayat kurma arayışları ile ortaya çıkan sosyal hareketlilik, varılan yerlere işsizlik ve yoksulluk problemlerinin aktarılmasını beraberinde getirir. Genel olarak bireylerin yaşadıkları refah kaybının önüne geçilmesi ya da bireylere asgari bir yaşam standardının sağlanabilmesi amacı doğrultusunda ise sosyal harcamalara başvurulur.

Literatürdeki farklı araştırmalara göre göçü tetikleyen pek çok etmen vardır. Bu etmenlerden bir kısmı ekonomik karakteristikte iken, diğer kısmı ise sosyolojik ve demografik özellikleri bünyesinde barındırır. Ekonomik etmenlerin başında kişilerin gelir düzeyleri, yaşam memnuniyetleri ve işsizlik seviyeleri gibi mikro bazlı bileşenler vardır. Dolayısıyla devletin izlediği politikalarla söz konusu bileşenlerin ne ölçüde düzenleneceği merak konusudur. Göç hareketliliği sonucu yaşanan olumsuz durumları bertaraf etmek amacıyla sosyal devlet anlayışı çerçevesinde devletin kullandığı enstrümanlar içerisinde en önemli kalemlerden biri ise sosyal harcamalardır. Sosyal harcamalar, toplumsal refahın artırılması için işsizlik, yoksullukla mücadele, sağlık, emeklilik ödemeleri, çocuklara ya da bakıma muhtaç bireylere yardım gibi pek çok alanda bir sosyal politika aracı olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, göç alan yerleşim yerleriyle göç veren yerleşim yerleri arasında gelir koşulları ve sosyal harcama düzeyleri itibariyle bir farklılık olup olmadığını belirleyebilmektir. Söz konusu amaç doğrultusunda Türkiye'de TÜİK'in ikinci düzey istatistikî bölge birimleri sınıflandırması esas alınarak 2010 ile 2019 yıllarına ilişkin 26 bölgenin verileri derlenmiştir. Sonrasında bölgelere göre göç yoğunluğu indeksi geliştirilmiştir. Bu indeks ile yoğun şekilde göç alan yerleşim yerleriyle yoğun göç veren yerleşim yerleri belirlenmiş, söz konusu bölgeler arasında gelir koşulları ve sosyal harcama düzeyleri itibariyle anlamlı bir farklılık olup olmadığı bağımsız örneklem t-testi ile irdelenmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal harcamalar ve göç olgularına ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilmektedir. İkinci bölümde bu kavramlar arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar eleştirel bir şekilde değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde, çalışmanın metodolojisine değinilmekte, gerçekleştirilen ampirik analiz sonrasında elde edilen bulgular tartışılmaktadır. Son olarak dördüncü bölümde ise araştırmanın sonucu ile genel değerlendirmelere yer verilmektedir.

1. Sosyal Harcamalar ve İç Göç: Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Küreselleşme ile birlikte ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda yaşanan dönüşüm, yönetim anlayışlarında ve devletin üstlendiği sosyoekonomik fonksiyonlarda da değişiklikler yaşanmasını beraberinde getirmiştir (Yüksel, 2007, s. 287). Bu değişim sürecinden en fazla etkilenen hiç şüphesiz ki sosyal devlet anlayışıdır. Bu anlayışa göre, ülke içerisinde yaşayan bireylerin insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam standardına kavuşması devletin öncelikli amaçlarından biridir. Bunun yanında devlet; sosyal refahın artırılmasından gelirin adil dağılımına, bakıma muhtaç bireylerin gözetiminden eğitim, sağlık ve konut gibi kamusal karakteristiğe sahip ihtiyaçların giderilmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede politikalar geliştirmeli, hatta sosyoekonomik hayata müdahalelerde bulunmalıdır (Akgül Yılmaz, 2006, s. 8; Yüksel, 2007, s. 281; Gümüüş, 2010, s. 121). Devletin bu fonksiyonları yerine getirebilmek için kullandığı sosyal politika araçlarından biri de sosyal harcamalardır. Sosyal harcama olgusunun tanımına literatürde çokça yer verilmesine karşılık, bu kavramın neyi ifade ettiği, kapsamının nasıl belirleneceği ve ölçümünün nasıl gerçekleştirileceği başlıklarında tam bir fikir birliği bulunmadığı görülmüştür. Gerek teorik gerekse uygulamalı literatürde ortaya çıkan bu ayrışmanın altında toplumların idari ve sosyolojik dokularının farklı olması yatmaktadır.

Nitekim söz konusu farklılık nedeniyle harcama türlerinin ayrıntılı olarak sınıflandırılmasında ve tanımının yapılmasında güçlüklerle karşılaşılır (Şeker, 2011, s. 17).

Sosyal harcamalar kavramı için yapılan farklı tanımlardan biri Pampel ve Williamson (1988)'a aittir. Buna göre sosyal harcamalar, minimum yaşam standartlarını korumak amacıyla gerçekleştirilen programlar için yapılan hükümet harcamalarıdır (Pampel ve Williamson, 1988, s. 1433-1434). D'Andria (2008, s. 3) ise sosyal harcamaları; emekli aylıkları, maluliyet, dul ve yetim ödemeleri, hastalık ve işçi tazminatları, vergi indirimleri, hane halkı yardımları, işsizlik yardımları gibi nakdi ödemeler ile kamu sağlık hizmetleri, çocuk bakımı ve eğitim hizmetleri, toplu konut hizmetleri ve aktif istihdam programları gibi aynı ödemelerden oluşan kamu transferleri olarak belirlemiştir.

Sosyal harcamalara ilişkin çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan tanımların da dikkate alınması, kavramın kapsamının tayini açısından faydalı olacaktır. Uluslararası kuruluşlarca gerçekleştirilen çalışmalarda; Avrupa Birliği tarafından yayınlanan Avrupa Bütünleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi (ESSPROS), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) hazırladığı Sosyal Harcamalar Veri Tabanı (SOCX) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) organizasyonunca yayınlanan Sosyal Koruma Harcamaları ve Performans İncelemeleri (SPERS) olmak üzere üç bilgi sisteminin öne çıktığı görülmektedir (Şeker, 2011, s. 18). OECD Sosyal Harcamalar Veri Tabanı (SOCX)'na göre sosyal harcamalar; "Kamu ve özel kurumların, aile ve bireylere yönelik olarak ve onların refahlarını kötü bir şekilde etkileyen koşulların ortaya çıkması durumunda, bu bireylere destek olmak amacıyla sağlanan yararlar ve verilen finansal katkılar" şeklinde değerlendirilmektedir. SOCX'e göre sosyal harcama kalemleri dokuz ana başlıkta toplanır. Bu başlıklar sırasıyla;

- yaşlılık (emekli aylıkları, yaşlılara yapılan bakım hizmetleri),
- hayatta olanlara yapılan yardımlar (cenaze yardımı, emekli aylıkları),
- iş görmezlikle ilgili haklar,
- sağlık harcamaları,
- aile ve çocuk yardımı,
- aktif işgücü piyasasına yönelik politikalar (istihdam ve eğitim teşviki, engellilerin işgücüne uyumu),
- işsizlik (işsizlik tazminatı),
- konut piyasasına yönelik yardımlar (konut ve kira yardımı),
- düşük gelirli hanehalklarına sağlanan nakit avantajları,

biçiminde ifade edilebilir. Bunun yanında EUROSTAT (Avrupa İstatistiki Veri Tabanı)'ın kullandığı ESSPROS, SOCX'dan farklı olarak idari ve diğer giderleri sosyal harcamaların içerisinde kabul etmektedir. SOCX ve ESSPROS metodolojileri arasında iki fark vardır. Bunlardan ilki Aktif İş Gücü Piyasası Programları (AİPP) için yapılan harcamaların hesaplamalara dahil edilip edilmediği ile ilgilidir. SOCX, AİPP'yi bir kategori olarak değerlendirirken, bu tip programlar ESSPROS'ta yer almamaktadır. İkinci fark ise, idari ve diğer giderlere ilişkindir. SOCX, bu tip giderleri hesaplara dahil etmezken, ESSPROS ise bunları da sosyal harcamaların bir parçası olarak kabul etmektedir (Buğra ve Adar, 2007, s. 16-17). Ayrıca SOCX ve ESSPROS metodolojilerine göre kamu eğitim harcamaları sosyal harcama hesapları kapsamında yer almamaktadır (Buğra ve Adar, 2007, s. 27). Buna karşılık ILO'nun sosyal harcamalar için kullandığı metodoloji, diğerlerine göre daha geniş perspektiftedir. Zira ILO metodolojisinde, bir yandan belirli bir gelişmişlik seviyesine erişememiş ülkelerin verilerine de yer verilirken diğer yandan da bu veriler eğitim harcamaları ve temel gıda maddeleri için sağlanan sübvansiyonlar gibi kalemleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle belirli gelişmişlik seviyesine erişememiş ülkelerde eğitim hizmetlerinin sosyal dengesizliklerin giderilmesinde bir araç olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir (Buğra ve Adar, 2007, s. 17-18). Dolayısıyla sosyal harcamaların tanımı ve

içeriği ile ilgili literatürde farklı tanımlar yer almaktadır. Kamu harcamalarının hangilerinin sosyal nitelik taşıdığı hususunda ortak bir uzlaşmaya varılmaması tanımın yapılmasını güçleştirmektedir. Sosyal harcamaların tanımına ilişkin bazı bilim insanlarının ve uluslararası kuruluşların görüşlerindeki ortak nokta, bireylerin daha iyi yaşam koşullarına ulaşmaları amacıyla sosyal devletin yerine getirmek zorunda olduğu hizmetleri içermesidir. Bu hizmetlerden sosyal devlet olmanın bir gereği olarak yapılan sosyal koruma hizmetleri, eğitim ve sağlık hizmetleri ön plana çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan bir diğer kavram da göçtür. İnsanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olan göç, birçok etkenin var olduğu dinamik bir süreci içerir. Gerçekten göç eyleminin birey ve toplum nezdinde ekonomik, sosyal, siyasal ve psikolojik etkileri vardır. Bu nedenle de farklı bilim dallarınca inceleme konusu yapılmaktadır. Günümüzde pek çok toplumu doğrudan ya da dolaylı yollardan etkileyen göç, bölgesel hatta küresel boyutta problemler ile karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır. Göç aktivitelerini inceleme konusu edinen çalışmaların çoğunda göçe etki eden faktörlerin birbirleriyle ilişkili olduğu ve karmaşık bir yapı sergilediği ifade edilir. Gerçekten göç hareketlerinin birçok nedeni olmasına karşılık, temelde yatan en önemli etmen ise bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarıdır (Başel, 2006, s. 520-521).

Literatürde göçlerin nedenleri ve sonuçları farklı kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kuramlardan biri de İtme-Çekme Kuramıdır. Söz konusu kuram E. G. Ravenstein ve E. S. Lee tarafından geliştirilmiştir. Kurama göre iç göçler, itici ve çekici faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan insan hareketliliğidir (Çelik, 2006, s. 150). Bu kapsamda Lee (1966)’ye göre göçe yol açan dört ana faktör vardır. Bunlar; yaşanan yerleşim yeriyle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerleşim yeriyle ilgili faktörler, göç etme eylemini engelleyen faktörler ve bireysel faktörlerdir (Lee, 1966, s. 50).

Bunun yanında bireylerin bir yerleşim yerinden diğerine göç etmelerine neden olan itici faktörler arasında; i) tarımsal toprağın yetersizliği, toprağın eşitsiz dağılımı, tarımdaki makineleşme sonucu ortaya çıkan işsizlik ve belli bölgelerdeki arızı olaylar (Çelik, 2005, s. 175), ii) gelir dağılımı ve buna paralel gelişen açlık ve yoksulluk (Taşçı, 2009, s. 186) sorunları yer alır. Ekonomik nedenlerin dışında ise göçün itici faktörleri arasında siyasi, sosyal, kültürel, ailevi, dini ve doğal olaylar gibi çeşitli başlıklar da bulunmaktadır (Çelik, 2005, s. 176; Çelik, 2012, s. 11). Buna karşılık göç alan yerlerdeki yüksek gelir ve istihdam fırsatları, ekonomik durum, kentsel kamu hizmetleri, kentlerde yaşayan akraba ve tanıdıklar gibi etmenler ise çekici faktörlerdendir (Çelik, 2006, s. 153-155).

Göç eyleminin etkileri ise göç alan ve göç veren yerler bakımından farklılık göstermektedir. Çarpık kentleşme, gecekondulaşma, plansız yapılaşma ve düzensizlik sonucunda alt yapı hizmetlerinin yetersiz kalması, çevre kirliliği, trafik ve kent içi ulaşım sorunu gibi başlıklar göç alan yerlerde görülen en önemli etkilerdendir (Öztürk, 2011, s.30, Tosun, 2016, s. 681). Ayrıca, şehirlerdeki sanayileşme oranının düşük olması ve göç eden bireylerin nitelikli olmamaları gibi faktörler göç alan yerleşim yerlerinde yüksek boyutta işsizlik sorununu da beraberinde getirir (Özdemir, 2012, s. 12). Göç veren yerler açısından bakıldığında ise genç ve dinamik nüfusun yerleşim yerinden ayrılması ve kırsal alanlarda yaşlı nüfusundan oluşması gibi nedenlerle nüfus yapısında bozulma meydana gelmektedir. Göç veren yerlerde kalifiye işgücü sorunu ile tarımsal nüfusun azalması, kır-kent yerleşim yerleri arasında dengesizliğin daha da artmasına yol açmaktadır (Öztürk, 2011, s. 30-33).

2. Literatür İncelemesi

Güncel bir problem olma özelliğini koruyan göç, nedenleri ve sonuçları itibariyle gerek dünyada gerekse Türkiye’de çeşitli bilim dallarının ilgi alanına girmektedir. Göç olgusunun neden ve sonuçlarının araştırıldığı farklı çalışmalarda, bireylerin göç etmelerine neden olan faktörler itici güçler başlığında, göç alan yerlerdeki olanaklar ise çekici güçler başlığından ifade edilmiştir. Bireylerin göç etmelerine neden olan itici güçler arasında tarımda makineleşme, toprak yetersizliği, düşük gelir ve işsizlik gibi ekonomik nedenlerin yanında doğal afetler, savaşlar, terör gibi olayların varlığı ön plana çıkmaktadır. Buna karşılık yüksek gelir ve istihdam fırsatları, ekonomik durum, kentsel kamu hizmetleri, akraba bağları ile

kentlerdeki sosyal ve kültürel olanakların varlığı ise göçün çekici güçleri arasındadır (Çelik, 2006; Gürbüz ve Karabulut, 2008; Tutar ve Özyakışır, 2013; Aşkın vd., 2013; Şen, 2014; Çatalbaş ve Yazar, 2015; Manavgat ve Saygılı, 2016; Evlimoğlu ve İnak, 2017; Özdemir, 2018)

Göç hareketliliği sonucu kentsel alanlarda meydana gelen nüfus artışıyla birlikte çeşitli sorunların yaşanması adeta kaçınılmazdır. Herşeyden önce aktif nüfusun göç etmesi kırsal alanda işgücüne olan ihtiyacı artırırken, göç alan yerlerde ise emek arzı fazlası oluşacaktır. Bu bakımdan göçler bölgesel dengesizlikleri arttırarak sosyo-politik olumsuz sonuçlara da neden olmaktadır (Öztürk, 2011, s. 30-33). Ayrıca gecekondulaşma, çarpık kentleşme, plansız yapılaşma ve düzensizlik sonucunda alt yapı hizmetlerinin yetersiz kalması, çevre kirliliği, trafik ve kent içi ulaşım sorunu, altyapı giderlerinin artması, özellikle yoğun göç alan bölgelerde istihdam yapısındaki gizli ve açık işsizliğin ortaya çıkması, kente göç edenlerin kent yaşamına uyum sağlamada yaşadıkları güçlükler de diğer problemlerdendir (Başel, 2006; Öztürk, 2011; Koçak ve Terzi, 2012; Şen, 2014; Tosun, 2016). Bunun yanında kırsal alanlarda yaşlı nüfusun oluşması üretimin azalmasına, aktif işgücüne olan ihtiyacın artmasına neden olmakta, bu alanlardaki sağlık ve eğitim gibi sosyal hizmetlerin ise azalmasına yol açmaktadır (Öztürk, 2011; Acungil, 2016).

Göçün toplumsal bir olgu olması ve birçok alt bileşenden oluşması söz konusu bileşenlerle arasındaki ilişkinin incelenmesini gerekli kılmıştır. Nitekim göç ile işsizlik arasındaki ilişkinin irdelendiği çalışmalarda farklı bulgulara ulaşılmıştır. Bazı çalışmalarda göçün işsizliği kısa dönemde etkilemediği ancak uzun dönemde etkilediği bulgularına ulaşılrken (Sarı vd., 2019; Özkök ve Akbaş, 2020), diğer araştırmalarda ise işsizlik ile göç arasında mutlak ve ters yönlü bir ilişkinin varlığı dikkate alınmaktadır (Yüksel vd., 2018; Köseoğlu ve Artan, 2020). Ayrıca genel olarak göçün işsizliğe neden olduğunu tespit eden çalışmalarda bulunmaktadır (Venturini ve Villisio, 2004; Chamunorwa ve Mlambo, 2014; Kasnauskiene ve Vebrate, 2013; Mansur, Sareya ve Mahmud, 2015; Kalantaryan ve Alessandrini, 2020).

Sosyal adaletin sağlanması, bireylerin minimum yaşam standartlarına erişimine olanak tanınması ve gelecekte karşılaşılabilecekleri yoksulluk ve işsizlik gibi problemlerin çözümünde uygulanan sosyal politika aracı olması itibariyle sosyal harcamalar farklı çalışmalarda ele alınmıştır (Erdoğan, 2008; Mares ve Carnes, 2009; Buracom, 2016; Güler, 2017; Sachweh, 2018). Bu araştırmalara göre sosyal harcamalar içeriğinin belirlenmesini etkileyen ekonomik, demografik ve politik faktörler mevcuttur. Bunlar arasında ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, ekonomide yaşanan krizler ve durgunluklar, toplumun aktif ve pasif nüfus yapısı sosyal harcamaları etkileyen faktörlerden başlıcalarıdır (Mares ve Carnes, 2009; Sachweh, 2018; Kaymaz, 2018).

Bireylerin yetenekleri ve istekleri doğrultusunda işgücü piyasasında yer bulamamaları neticesinde ortaya çıkan işsizlik, bireyleri sosyal hayattan soyutlayan bir faktördür (Çelikay, 2017, s. 206). Bu durumdan kurtulma ve daha iyi yaşam koşullarına erişim ümidi ile bireyler yaşadıkları yerlerden başka yerlere göç edebilmektedir. Bununla birlikte işsizliğin yoğun şekilde görüldüğü ülkelerde kamu otoritelerince yerine getirilen sosyal harcamalar işsizliğin azaltılmasında kullanılabilir (Kanca ve Bayrak, 2015, s. 59). Gerçekten işsizlik ile sosyal harcamalar arasındaki ilişkinin araştırıldığı pek çok çalışmada, işsizliğin sosyal harcamaları artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Smeeding, Wing ve Robson, 2009; Kanca ve Bayrak, 2015; Kaymaz, 2018; Güney ve Balkaya, 2018). Bunun yanında yoksulluk, günümüzde az gelişmiş ülkelerin kronik problemi olmasının yanı sıra gelişmiş ülkelerde de görülen önemli bir sosyal sorundur (Sarısoy ve Koç, 2010, s. 327). Ülkeler yoksulluk sorunu ile mücadele etmek, gelir dağılımındaki adaletsizliği hafifletebilmek amacıyla farklı mali politika araçlarına başvurmaktadır. Sosyal harcamalar da yoksullukla mücadele kapsamında aktif bir maliye politikası aracı olarak kullanılan enstrümanlardandır (Kayalıdere ve Şahin, 2014; Solmaz ve Avcı, 2017; Arpacıoğlu Özdemir, 2019). Bunun yanında literatürde sosyal harcamaların yoksulluğu azaltmada büyük öneme sahip olduğunu tespit eden çalışmalar da bulunmaktadır (Sarısoy ve Koç, 2010; Çelikay ve Gümüş, 2014; Günaydın ve Yıldız, 2015; Miežienė ve Krutulienė, 2019).

Günümüzde ulaştırma ve iletişim ağındaki teknolojik gelişmeler sonrasında ciddi bir artış ivmesi kazanan göç akımları hem gelişmekte hem de gelişmiş ülkeler için önemli bir problem

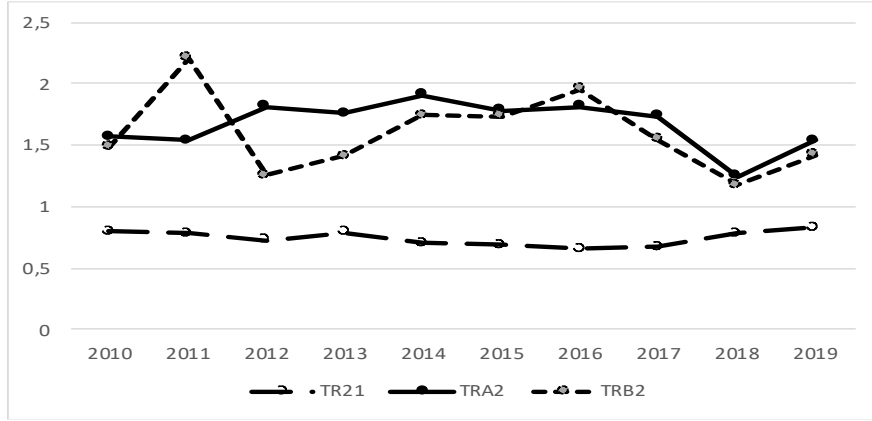
mahiyetindedir. Göç süreci ile ilgili yapılan çalışmalar, göçün kapsamının ve boyutunun belirlenmesinde önem taşımaktadır. Yoksulluk ve işsizliğin neden olduğu düşük gelir koşulları ve daha iyi yaşam standartları peşinde koşan bireylerce ortaya çıkan göç akımlarının hem mikro hem de makro ölçekteki etkileri göz ardı edilemez. Daha iyi yaşam koşulu arayışı ile göç akımlarının birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla yönetimler çeşitli araçlardan yararlanmaktadır. Bu araçlar içerisinde yer alan sosyal harcamaların göç üzerindeki etkilerini araştırma konusu edinen çalışmalara göre hem göç veren hem de göç alan yerlerde eğitim, sağlık ve sosyal hizmetleri kapsayan harcamaların etkinliği ile göç akımları arasında ciddi bir ilişki mevcuttur (Eger, 2009; Jaime-Castillo vd., 2016; Fenwick, 2017; Matsuyama ve Miyazaki 2017; Kolçak ve Kalabak, 2017; Lubbers vd., 2018).

3. Metodoloji, Veri Seti ve Ampirik Analiz

Bu çalışmada göç etkinliğinin yoğun şekilde gözlemlendiği bölgelerde gelir koşulları ve sosyal harcama düzeyleri itibariyle anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu kapsamda, TÜİK’in istatistikî bölge sınıflandırma yöntemine göre ikinci düzeyde yer alan 26 bölgenin 2010 ile 2019 yıllarına ait verileri toplanmıştır. Araştırma sürecinin ilk aşamasında bölgelere göre verilen göç ile alınan göç verileri oranlanarak “bölgesel göç yoğunluğu indeksi” geliştirilmiş ve bölgeler bu değere göre sıralanmıştır. Bölgelere göre verilen göç ve alınan göç istatistiklerinden yararlanılarak belirlenen göç yoğunluğu indeksi, bölgelere göre göç etkinliğinin yönü ve şiddeti tayin etmektedir.

Göç verme yoğunluğu daha fazla olan birimlerde indeks değeri en yüksek 2,208 iken en düşük 1,25’tir. Yani bu birimlerce verilen göç alınan göçten daha fazladır. Buna karşılık göç alma yoğunluğu nispeten daha fazla olan 60 birimde ise indeks değeri en yüksek 0,83 iken en düşük 0,44’tür. Böylece 2010 ile 2019 yılları arasındaki dönemde 26 bölgeye ait 260 yatay kesit biriminden uç değerlerde yer alan 120’si analiz sürecine dahil edilerek incelenmiştir.¹ 120 birimden tamamının heterojen karakteristikte olmamaları ve bünyelerinde zaman etkileri barındırmaları veri setinin en önemli kısıtlayıcı özelliğidir. Nitekim göç alma yoğunluğu daha fazla olan 60 birim, 13 bölgenin farklı yıllardaki değerlerinden oluşmaktadır. Yine göç verme yoğunluğu fazla olan 60 birim ise 16 bölgenin değişik yıllardaki yansımalarıdır. Her ne kadar analiz süreci açısından ciddi bir kısıt olarak değerlendirilse de bu durumun bir avantajı; ele alınan dönem itibariyle en fazla göç alan ve göç veren bölgenin tespit edebiliyor olmasıdır. Gerçekten TR21 bölgesinin (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) ele alınan dönemde istikrarlı bir şekilde göç alma yoğunluğuna sahip olduğu gözlemlenmektedir. Buna karşılık 2010 ile 2019 yılları arasındaki dönemde istikrarlı bir göç verme yoğunluğuna sahip bölgeler ise TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgeleridir. Ayrıca 10 yıllık dönem kapsamında verdiği göç ile mukayese edildiğinde en fazla göç alan bölge 2018 yılı verileriyle TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) bölgesidir. Bahse konu dönemde en fazla göç veren bölge ise 2011 yılı verileriyle TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri)’dir. Bu bölgelere ait göç verilerinin eğilimi Grafik 1’de yer almaktadır.

¹ Söz konusu birimlere ilişkin değerler Ek 1’de yer almaktadır.

Grafik 1: Göç Yoğunluğu En Fazla Olan Bölgelerde Verilen Göç/Alınan Göç Oranı

Oluşturulan referans gruplar arasında gelir koşulları ve sosyal harcamalar itibariyle anlamlı bir farklılık olup olmadığı ise bağımsız örneklem t testinden yararlanılarak irdelenmiştir. Genel olarak bağımsız örneklem t-testi, iki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek için kullanılan bir yöntemdir. Bağımsız örneklem t-testinde boş hipotez “iki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur” şeklindedir. Bu kapsamda bağımsız örneklem t testi ile en fazla göç alan ve en fazla göç veren birimlerde gelir koşulları ve sosyal harcama düzeyleri itibariyle anlamlı bir farklılık olup olmadığı ortaya konulmaktadır.

3.1. Ampirik Analiz

Çalışmada genel olarak yoğun şekilde göç alan yerleşim birimleriyle göç veren yerleşim yerleri arasında temel gelir koşulları ve sosyal harcama düzeyi itibariyle bir farklılık olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu kapsamda göç alan ve göç veren yerleşim birimlerine göre oluşturulan gruplara ilişkin;

H₁: İki grup arasında gelir göstergeleri itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₁: Kişi başına düşen gelir düzeyi itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

H₁₂: Kişi başına düşen vergi düzeyi itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

H₂: İki grup arasında sosyal harcama düzeyleri itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

H₂₁: Kişi başına düşen sosyal harcamalar itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

H₂₂: Sosyal harcamaların kamu harcamaları içerisindeki payı itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

H₂₃: Sosyal harcamaların vergi hasılatı içerisindeki payı itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

H₂₄: Sosyal harcamaların bölgesel gelir içerisindeki payı itibariyle anlamlı bir farklılık vardır.

şeklinde hipotezler geliştirilmiştir. Bu hipotezleri sınavabilmek için öncelikle göç alan ve göç veren birimlerden iki grup oluşturulmuştur. Grupların oluşturulmasında göç yoğunluk değeri esas alınmış, en yüksek olan 60 birim ile en düşük 60 birim seçilmiştir. Sonrasında ise SPSS 20 paket programı ile analiz gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte yararlanılan değişkenlere ilişkin özet bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Değişkenlere İlişkin Özet Bilgiler

Değişken	Kodu	Açıklama
Göç Alan Yerleşim Yerleri Grubu	Grup A	Göç Yoğunluğu (Verilen Göç/Alınan Göç) < 1 olup 260 kesitten en düşük değere sahip 60 birim (En düşük: 0,45; En Yüksek: 0,83; Ortalama: 0,75; Standart Sapma: 0,06)
Göç Veren Yerleşim Yerleri Grubu	Grup B	Göç Yoğunluğu (Verilen Göç/Alınan Göç) > 1 olup 260 kesitten en yüksek değere sahip 60 birim (En düşük: 1,25; En Yüksek: 2,21; Ortalama: 1,46; Standart Sapma: 0,21)
Kişi başına düşen gelir	KBgelir	Ele alınan birime göre kişi başına düşen gelir
Kişi başına düşen vergi	KBvergi	Ele alınan birime göre kişi başına tahsil edilen vergi hasılatı
Kişi başına düşen sosyal harcama	KBshar	Ele alınan birime göre kişi başına sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetleri, sosyal yardımlar ve eğitim hizmetleri toplamı
Sosyal harcamalar/Vergi Hasılatı	SHar/Vergi	Sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetleri, sosyal yardımlar ve eğitim hizmetleri/vergi hasılatı
Sosyal Harcamalar/Kamu Harcamaları	SHar/KHar	Sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetleri, sosyal yardımlar ve eğitim hizmetleri/kamu harcamaları
Sosyal Harcamalar/Bölgesel Gelir	SHar/Gelir	Sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetleri, sosyal yardımlar ve eğitim hizmetleri/bölgesel gelir

Araştırma hipotezlerini test edebilmek amacıyla göç alan ve göç veren birimlerden oluşan iki gruba bağımsız örneklem t testi gerçekleştirilmiştir. Test sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Değişken	T Değeri	sd	P Değeri	Grup	Ortalama
Kbgelir	1,96*	118,00	0,050	Göç alan	12074,05
				Göç veren	9580,19
kbvergi	6,00***	84,18	0,000	Göç alan	3523,24
				Göç veren	779,05
kbshar	-0,99	118,00	0,320	Göç alan	9831,08
				Göç veren	10671,38
shar/khar	-1,54	118,00	0,130	Göç alan	0,50
				Göç veren	0,52
shar/ver	-11,34***	80,45	0,000	Göç alan	0,49
				Göç veren	2,02
shar/gelir	-3,94***	118,00	0,000	Göç alan	0,97
				Göç veren	1,35

Not: Tablodaki yer alan ***, **, * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 anlam düzeylerini yansıtır.

Tablo 2’deki bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre, “İki grup arasında kişi başına düşen gelir itibariyle anlamlı bir farklılık yoktur” şeklindeki boş hipotez % 10 anlam düzeyinde istatistiksel olarak reddedilmektedir. Ortalama değerler dikkate alındığında göç alan yerleşim yerlerinde kişi başına düşen ortalama gelirin göç veren yerleşim yerlerine göre yaklaşık 2.500,00 TL daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Hiç şüphesiz ki tek başına yeterli

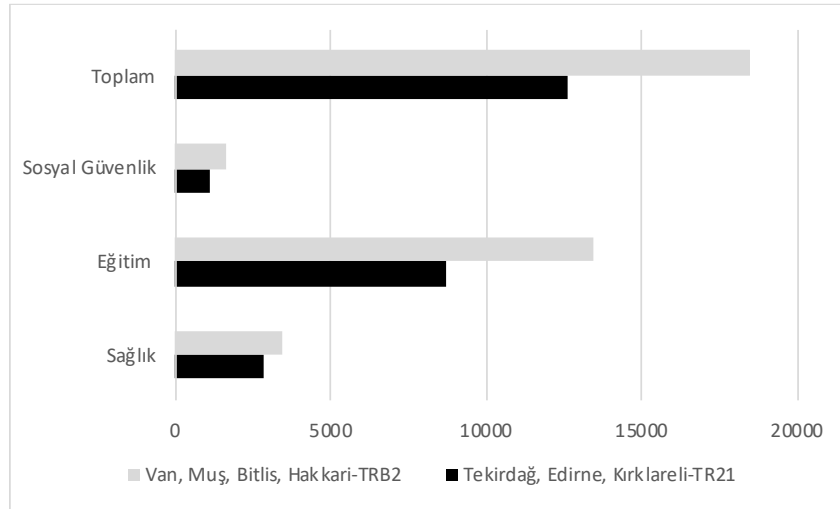
olmasa da gelir, refah düzeyi ile satın alma gücünün en önemli göstergelerinden biridir. Bu sonuçlar göç alan yerleşim yerlerinde bireylerin daha fazla gelir elde etme potansiyeline sahip olduğunu zımni bir şekilde de olsa destekler niteliktedir. Ayrıca örneklem dahilinde en fazla yinelenen TR21 ve TRB2 bölgeleri açısından mukayese gerçekleştirildiğinde kişi başına düşen gelir farklılığı daha net ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2019 yılı verilerine göre 58.293 kişi göç veren bunun yanında 70.082 kişi göç alan TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde kişi başına düşen bölgesel gelir yaklaşık olarak 31.343 TL'dir. Oysa aynı yıl için 82.431 kişi göç veren ve 58.075 kişi göç alan TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgesinde ise kişi başına düşen bölgesel gelir yaklaşık olarak 9.358 TL'dir. Böylesine bir sonucun bölgesel bazda iki nedene bağlı olabileceği düşünülmektedir. Bunlardan ilki bölgelerin nüfus yoğunlukları arasındaki ciddi farklılıktır. Nitekim TR21 bölgesinin nüfusu yaklaşık olarak 1.831.151 kişi iken TRB2 bölgesinin nüfusu ise yaklaşık 2.174.672 kişidir. Yine TR21 bölgesinin toplam geliri TRB2 bölgesinin iki katından daha fazladır. Tabii ki bu veriler sadece gelir elde etme ihtimali itibariyle dahi olsa daha cazip bir yerleşim yeri haline gelen TR21 bölgesinin göç alma eğilimini artırdığını ortaya koyar. Bu durum TRB2 bölgesinde ise göç verme eğiliminin daha yoğun olmasına küçük de olsa bir açıklama getirir.

Tablo 3'te yer alan bir diğer bulgu "İki grup arasında kişi başına düşen vergi itibariyle anlamlı bir farklılık yoktur" şeklinde geliştirilen boş hipoteze ilişkindir. Bu boş hipotez ile birimlerde hayatlarını idame ettiren bireylerin vergi ödeme potansiyeli doğuracak işlemleri gerçekleştirme yoğunluklarının karşılaştırılması hedeflenmiştir. Test sonuçlarına göre kişi başına düşen vergi itibariyle iki grup arasında % 1 anlam düzeyinde istatistiksel bir farkın olduğu görülmektedir. Nitekim göç alma yoğunluğu görece olarak fazla olan grubun kişi başına düşen ortalama vergi hasılatı 3.523,24 TL iken, göç verme yoğunluğu daha fazla olan grupta ise sadece 779,05 TL'dir. Bu bulgular, bölgeler arasındaki iktisadi işlem yoğunluğu farklılığını da daha somut bir şekilde gözler önüne sermektedir. Görece olarak gelir ve harcama potansiyeli ile hayat standartları daha yüksek olan yerleşim birimlerinde kişi başına tahsil edilen vergi de daha yüksektir. Buna karşılık sosyoekonomik yoğunluk azaldıkça vergi hasılatının da düşmesi son derece doğaldır. TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesi ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgesinin 2019 yılı verileri mukayese edildiğinde bu durum daha net bir şekilde gözlemlenmektedir. TR21 bölgesinde kişi başına düşen vergi miktarı yaklaşık 3.490 TL iken, TRB2 bölgesinde ise sadece 560 TL'dir. Ayrıca TR21 bölgesinde 2019 yılında tahakkuk eden 96.532.853 TL verginin 63.911.881 TL'si tahsil edilmiştir. TRB2 bölgesinde ise tahakkuk eden vergi 38.848.429 TL olup, tahsil edilen vergi miktarı 12.187.583 TL kadardır. Dolayısıyla TR21 bölgesinde bir yandan tahakkuk edilen vergilerin yaklaşık olarak % 66'sı tahsil edilebilirken, TRB2 bölgesinde tahakkuk eden her 100 liralık verginin sadece 31 lirası tahsil edilebilmiştir. Kişilerin nispeten düşük gelir potansiyeline sahip olduğu bir bölgede daha az vergiyi doğuran olayın vuku bulması ve daha az vergi toplanması, yapısal olarak söz konusu bölgenin refah düzeyinin de daha düşük olduğuna bir karine teşkil etmektedir.

Çalışmada ele alınan bir diğer hipotez iki grup arasında sosyal harcama düzeyleri itibariyle anlamlı bir farklılık olup olmadığına yöneliktir. Yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre gerek kişi başına düşen sosyal harcamalar ve gerekse sosyal harcamaların kamu harcamaları içerisindeki payı açısından iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Gerçekten göç alan birimlerde kişi başına düşen sosyal harcama düzeyi yaklaşık olarak 9.831 TL iken, göç veren birimlerde ise 10.671 TL kadardır. Benzer şekilde iki grupta da sosyal harcamaların kamu harcamaları içerisindeki payı yaklaşık olarak % 50 civarındadır. Yine de ayrıntılı olarak bu başlık ele alındığında ilgi çekici sonuçlar ile karşılaşmıştır. Her şeyden önce bağımsız örneklem t testinde her ne kadar gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmese de yoğun olarak göç veren birimlerde kişi başına düşen sosyal harcamaların daha yüksek olduğu dikkate değerdir. Ele alınan veri setinde göç alan birimlerden TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde kişi başına düşen sosyal harcama tutarı yaklaşık olarak 12.644 TL iken, göç verme yoğunluğu en fazla olan TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgesinde ise bu tutar 18.517 TL kadardır. Bunun yanında TR21 bölgesinde sosyal harcamaların kamu harcamaları içerisindeki payı

%46 iken, TRB2 bölgesinde ise %37,5'tir. Grafik 2, sosyal harcamaların alt bileşenleri itibariyle de benzer eğilimin varlığını ortaya koymaktadır.

Grafik 2: TRB2 ve TR21 Bölgeleri İtibariyle Sosyal Harcamaların Dağılımı

Gerçekten göç alan yerleşim yerleriyle göç veren yerleşim yerlerinin kişi başına düşen sosyal harcama düzeyleri birbirine çok yakındır. Ne var ki sosyal harcamaların vergi içerisindeki payı açısından göç alan yerleşim yerleriyle göç veren yerleşim yerlerinin değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,01$). Yoğun şekilde göç alan yerleşim yerlerinde sosyal harcamaların vergi hasılatına oranı ortalama 0,49'dur. Buna karşılık yoğun şekilde göç veren yerleşim yerlerinde ise bu ortalama değer 2,02'dir. Bunun yanında sosyal harcamaların bölgesel gelir içerisindeki payı açısından da göç alan yerleşim yerleriyle göç veren yerleşim yerlerinin değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,01$). Neticede yoğun şekilde göç alan yerleşim yerlerinde sosyal harcamaların GSYH içerisindeki oranı ortalama 0,97 iken, göç veren yerleşim yerlerinde ise bu ortalama değer 1,35'dir. Göç veren yerleşim yerlerinde sosyal harcamaların gerek gelir gerekse vergi içerisindeki payı açısından oluşturduğu farklılık, bu bölgelerde ekonomik faaliyetlerin yetersizliğini ve devletin vergi toplamada güçlük yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu bakımdan göç akımlarının ekonomik faaliyetlerin yoğunluk derecesine göre farklılık arz ettiği rahatlıkla söylenebilir.

SONUÇ

Dünyada geçmişten günümüze kadar her dönemde giderek artan bir yoğunlukta görülen göç, varlığını ve önemini koruyan sosyal problemlerden biridir. Belirli bir yaşam standardından mahrum olan bireylerin içinde buldukları yoksulluk ve bireylerin piyasa koşullarında iş imkanlarından yararlanamamaları ile ortaya çıkan işsizlik hiç şüphesiz ki göç akımları üzerinde en fazla etkili olan faktörler arasında yer alır. Düşük gelişmişlik düzeylerindeki bölgelerde daha yaygın olarak beliren yoksulluk ve işsizlik bireylerin daha iyi yaşam koşullarına erişmek umuduyla gelişmiş bölgelere göç etmelerine neden olmaktadır. Ayrıca göç eden bireylerin varılan yerleşim yerlerinde yine aynı problemlerle karşılaşmaları kısır bir döngünün oluşmasını sağlamaktadır. Küreselleşme ile birlikte hız kazanan göç hareketliliği, dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'yi de yakından ilgilendiren ciddi bir sosyoekonomik sorundur. Bu çerçevede göç olgusunu, nedenlerini, sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi ve toplumsal alanlarda meydana getireceği etkileri ortaya koyabilmek, izlenecek kamu politikalarının belirlenmesi bağlamında büyük bir öneme sahiptir.

Göç hareketliliği ile oluşan refah kaybının azaltılması doğrultusunda sosyal devlet anlayışı çerçevesinde sosyal harcama politikalarına başvurulmaktadır. Bireylerce karşılaşılan çeşitli problemlerin sosyal harcamalar ile çözümlenmesi göçün nedenlerini azaltmaktadır. Ayrıca göç sonrasında varılan yerleşim yerlerinde yaşanması muhtemel sosyal sorunların varlığı yapılan sosyal harcamaların önemini daha da artırmaktadır. Günümüzde devletin göçle ortaya çıkabilecek sorunların çözümünde başvurduğu sosyal harcamalar ile gelir dağılımında

adaletsizliğin azaltılması, eğitim düzeyinin artırılması, bireylerin sağlık imkânlarına rahatlıkla ulaşabilmesi ve böylece bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılması gibi sosyoekonomik amaçlara ulaşılmalı istenmektedir. Bu bağlamda, devletin sosyal refahın sağlanması için izlediği kurumsal düzenlemeler ve kamusal politikalar ile sosyal harcamaların içerik ve boyutları önem kazanır.

Çalışmanın analiz aşamasında gruplar arasındaki farklılıkları belirlemeye yönelik olarak kullanılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarından yola çıkılarak veri setinde en çok yinelenen ve uç değere sahip bölgelere spesifik olarak değinilme fırsatı sağlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre göç alan birimler ile göç veren birimler arasındaki en önemli farklılık gelir ve gelir elde etme sürecinden kaynaklanmaktadır. Nihayetinde gerek bağımsız örneklem t testi sonuçları gerekse spesifik olarak bölgelerin ele alınması ile göç alan bölge birimlerinde gelirin ve toplanan verginin göç veren bölge birimlerine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık sosyal harcama düzeyleri itibarıyla göç alan birimler ile göç veren birimler arasında kümülatif düzeyde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Yine de göç alma yoğunluğu fazla olan bölgelerden TR21 ile göç verme yoğunluğu daha fazla olan bölgelerden TRB2 özelinde sosyal harcamaların gerek kişi başına düşen düzeyi gerekse alt bileşenleri itibarıyla ciddi farklılık arz ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durum sosyal harcamaların daha çok bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi ve sosyal refahın özellikle göç verme eğilimi yüksek olan bölgelere yayılması amacıyla gerçekleştirildiği izlenimini vermektedir. Ne var ki kişi başına düşen eğitim, sağlık ya da sosyal güvenlik harcamalarının görece olarak yüksek bir seviyede olması tek başına eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim imkanını yansıtmaktan uzaktır. Ayrıca sosyal harcamaların vergi hasılatı içerisindeki payının göç veren yerleşim yerlerinde görece olarak çok fazla olması bu bölgelerin genel olarak gelirden daha az pay alan ve ekonomik etkinliklerin daha düşük olduğu yerleşim yerlerinden oluştuğunu göstermektedir. Bu yönüyle bir yandan sosyal harcamalar enstrümanı ile söz konusu bölgelerin talep yönü desteklenirken diğer yandan da nispeten daha düşük düzeydeki vergi yükünün de etkileriyle pozitif yönlü bir net mali yansıma yaşanmaktadır. Bu sonuçlar itme çekme kuramının temel argümanlarını da destekler niteliktedir. Dolayısıyla politika üretimi sürecinde göç veren yerleşim yerlerinde istihdam, yatırım ve gelir elde etme koşullarının iyileştirilmesine yönelik tedbirlere odaklanılmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular gelir düzeyi, vergi hasılatı ya da sosyal harcamalar düzeyi gibi değişkenlerin göç ile arasındaki ilişkileri ortaya koymaktan uzaktır. Literatürdeki çalışmaların daha çok ekonomik, sosyal, kültürel ya da demografik faktörler ile göç eylemi arasındaki ilişkilere odaklandığı, mikro ya da makro ölçekte göçü etkileyen bileşenleri belirlemeyi hedefledikleri görülmektedir. Bu bakımdan özellikle sosyal harcamalar ile göç arasındaki ilişkilerin ele alınması bağlamında ciddi bir boşluk olduğu görülmüştür. Gelecek çalışmalarda bu ilişki değişik boyutlarıyla ele alınabilecektir.

KAYNAKÇA

- Acungil, Yavuz (2016), Göç Olgusu ve Göçün Kentlerin Toplumsal, Ekonomik, Kültürel Gelişmesine ve Kalkınmasına Etkileri, *2.Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: "Göç, Yoksulluk ve İstihdam"*, 332-338.
- Akgül Yılmaz, Gülay (2006), *OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar* (1. Baskı). İstanbul: Arıkan Kitabevi.
- Arpacıoğlu Özdemir, Özge (2019), “Bir Sosyal Koruma Bileşeni Olan Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerinde Etkisi: Ampirik Bir Uygulama”, *Journal of International Social Research*, 12(63), 698-977.
- Aşkın, Elif, Rüştü Yayar ve Zafet Oktay (2013), “Kırsal Göçün Ekonometrik Analizi: Yeşilyurt İlçesi Örneği”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 231-252.
- Başel, Halil (2006), “Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 53, 515-542.
- Buğra, Ayşe ve Sinem Adar (2007), Türkiye’nin Kamu Sosyal Koruma Harcamalarının Karşılaştırılmalı Bir Analizi, *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu*, İstanbul.

- Buracom, Ponlapat (2016). “The Distributional Effects of Social Spending in Thailand: Evidence From a New Database”, *Asian Politics & Policy*, 8(2), 263-279.
- Chamunorwa, Wilson ve Courage Mlambo (2014), “The Unemployment Impact of Immigration in South Africa”, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(20), 2631-2631.
- Çelik, Fatih (2005), “İç Göçler: Teorik Bir Analiz”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 167-184.
- Çelik, Fatih (2006), “İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 149-170.
- Çelik, Nermin (2012), *Türkiye’de Göç Veren İllerde İç Göç Sorununun Yönetiminde Stratejik Planlama Modeli Yapılandırılması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi SBE, Zonguldak.
- Çelikay, Ferdi, ve Erdal Gümüş (2014), “Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 127-138.
- Çelikay, Ferdi (2017), “İşsizlik, Kamu Harcamaları ve İç Göçler Arasındaki Nedensellik İlişkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 205-219.
- D’Andria, Diego (2008), “The Debate on the Sustainability of Social Spending”, *Libera University Internazionale Delgi Studi Sociale*, 157, 1-26.
- Eger, Maureen A. (2009), “Even in Sweden: The Effect of Immigration on Support for Welfare State Spending”, *European Sociological Review*, 26(2), 203-217.
- Erdoğan, M. Mustafa (2008), *Türkiye’de Sosyal Bütçe ve Gelişimi: Kitap I, Türkiye’de Sosyal Bütçe: Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzlenir?*, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Evlimoğlu, Umut ve Can İnak (2017), Türkiye’de İç Göçlerin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması 1’e Göre İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi (2008-2016), *KAYES 2017 I. Uluslararası Kahramanmaraş Yönetim, Ekonomi ve Siyaset Kongresi*, 532-562.
- Fenwick, Clare (2017), The Migration-Welfare Nexus To What Extent Does Immigration Influence National Welfare State Generosity in Europe?, *The 11th European Consortium for Political Research (ECPR) General Conference*, 1-28.
- Güler, Hünkar (2017), Türkiye’de Mali Küreselleşmenin Sosyal Harcamalar Üzerindeki Etkileri, in *3rd International Conference on Economic and Social Impacts of Globalization*, 49-57.
- Gümüş, Ali Tarık (2010), “Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 117-158.
- Günaydın, İhsan ve Barış Yıldız (2015), “Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Kamusal Sosyal İçerikli Harcamalar ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(13), 81-116.
- Güney, Ahmet ve Ensar Balkaya (2018), “Kamu Harcamaları ve Ticari Açıklığın İşsizlik ve Genç İşsizliğe Etkisi”, *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 49-74.
- Gürbüz, Mehmet ve Murat Karabulut (2008), “Kırsal Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 50, 37-60.
- Jaime-Castillo, Antonio, M., Ildefonso Marqués-Perales ve Javier Álvarez-Gálvez (2016), “The Impact of Social Expenditure on Attitudes Towards Immigration in Europe”, *Social Indicators Research*, 126, 1089-1108.
- Kalantaryan, Sona ve Alfredo Alessandrini (2020), “Housing Values and the Residential Settlement of Migrants: Zooming in on Neighbourhoods in Italian Provincial Capitals”, *Spatial Demography*, 8(3), 293-350.
- Kanca, Osman ve Metin Bayrak (2015), “Kamu Harcamaları Bileşenleri ile İşsizlik Arasındaki İlişki (Türkiye Örneği)”, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(2), 55-74.
- Karpat Çatalbaş, Gaye ve Ömer Yarar (2015), “Türkiye’deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile Belirlenmesi”, *Alphanumeric Journal*, 3(1), 99-117.
- Kasnauskienė, Gindra ve Loreta Vėbraité (2013), “The Impact of Population Immigration on The Labour Market of The United Kingdom”, *Ekonomika*, 92(2), 64-78.

- Kayalıdere, Gül ve Hande Şahin (2014), “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 57-75.
- Kaymaz, Volkan (2018), “OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamaların Belirleyicileri”, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(2), 118-130.
- Koçak, Yüksel ve Elvan Terzi (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kolçak, Menşure ve Ali Yasin Kalabak (2017), “Kısa Dönemde Sosyal Harcamalar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, 29/28 OECD Ülkesi için Panel Veri Analizi (1998-2012)”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1-19.
- Köseoğlu, Mustafa ve Gamze Artan (2020), “Göç, İşsizlik ve Gelir Arasındaki İlişkilerin Analizi: OECD Ülkeleri Örneği”, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(1), 61-81.
- Lee, Everett S. (1966), “A Theory of Migration”, *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lubbers, Marcel, Claudia Diehl, Theresa Kuhn ve Christian Albrekt Larsen (2018), “Migrants' Support For Welfare State Spending in Denmark, Germany, and The Netherlands”, *Social Policy & Administration*, 52(4), 895-913.
- Manavgat, Gökçe ve R.Fatih Saygılı (2016), Türkiye’de İç Göçü Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Uygulama: Mekânsal Panel Veri Analizi. *In 2nd International Conference on Applied Economics and Finance (ICOAEF)*, 1-26.
- Mansur, Kasim, Sareya, Borhan ve Roslinah Mahmud (2015), “The Relationship Between Immigration and Labour Market Performance in Sabah's Oil Palm Plantation Sector”, *Perspectives of Innovations, Economics and Business*, 15(2), 67-78.
- Mares, Isabela ve Matthew E. Carnes (2009). “Social Policy in Developing Countries”, *Annual Review of Political Science*, 12, 93-113.
- Matsuyama, Takuya ve Tomomi Miyazaki (2017), “The Effect of Immigration on Social Expenditure in Host Countries”, *Graduate School of Economics Kobe University*, 1-38.
- Miežienė, Rasa ve Sandra Krutulienė (2019), “The Impact of Social Transfers on Poverty Reduction in EU Countries”, *Baltic Journal of European Studies*, 9(1), 157-175.
- Özdemir, Hakan (2012), “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış Dergisi*, 30(11), 1-18.
- Özdemir, Dilek (2018), “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Belirleyicileri”, *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 22(3), 1337-1349.
- Sancar, Canan ve Yusuf Ekrem Akbaş (2020), “Türkiye’de Düzey 2 Bölgeleri Ölçeğinde İç Göç ve İşsizlik İlişkisinin Ekonometrik Analizi”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(1), 41-57.
- Öztürk, Nazım (2011), “Bölgesel Dengesizliklerin Yarattığı Sorunlar”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, 35(1), 30-55.
- Pampel, Fred ve John B. Williamson (1988), “Welfare Spending in Advanced Industrial Democracies, 1950-1980”, *The American Journal of Sociology*.
- Sachweh, Patrick (2018), “Conditional Solidarity: Social Class, Experiences of The Economic Crisis, and Welfare Attitudes in Europe”, *Social Indicators Research*, 139(1), 47-76.
- Sarı, Selahattin, Ahmet Ay ve Candidate Melike Köksal (2019), İşsizlik ve Göç Arasındaki İlişki: OECD Ülkeleri Uygulaması (2008-2018), Avekon, Erişim Tarihi: 02 Mayıs 2020, <https://www.avekon.org/papers/2340.pdf>.
- Sarısoy, İdris, & Koç, Selçuk (2010), “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, *Maliye Dergisi*, 158, 326-348.
- Smeeding, Timothy, Wing, Coady ve Karen Robson (2009). Differences in Social-Transfer Support and Poverty for Immigrant Families with Children, *Immigration, Diversity, and Education*, 26.
- Solmaz, Erolve Mehmet Avcı (2017), “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamaları: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme”, *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi*

- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 46-73.
- Şeker, Murat (Mart 2011), *Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçeyi İzleme Raporu*, TESEV Yayınları, Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2020, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Yerel_Yonetimlerde_Sosyal_Butceyi_Izleme_Raporu.pdf.
- Şen, Mustafa (2014), "Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi", *Çalışma ve Toplum*, 40(1), 231-256.
- Taşcı, Faruk (2009), "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", *Kamu-İş*, 10(4), 177-204.
- Bayrakçı Tosun, Serpil (2016), "Göçün Çevre Sorunlarına Etkileri", *ISEM*, 3, 675-684.
- Tutar, Hüseyin ve Deniz Özyakışır (2013), "TRA2 Bölgesinden İstanbul'a Göç Hareketlerinin Nedenlerine İlişkin Bir Araştırma", *Sosyoloji Konferansları*, 47, 31-58.
- Venturini, Alessandra ve Claudia Villosio (2004), "Labour Market Effects of Immigration: An Empirical Analysis based on Italian Data", *International Labor Review*, 145(12), 91-118.
- Yüksel, Fatih (2007), "Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(01), 279-298.
- Yüksel, Serhat, Shahriyar Mukhtarov, Ceyhun Mahmudlu, Jeyhun I. Mikayilov ve Anar Iskandarov (2018), "Measuring International Migration in Azerbaijan", *Sustainability*, 10(1), 132, 1-15.

Ek 1: Göç Yoğunluğu İndeksine Göre Birimlerin Dağılımı

Alınan Göç > Verilen Göç			Alınan Göç < Verilen Göç			
Bölge	Dönem	İndeks Değeri	Bölge	Dönem	İndeks Değeri	
Ankara-TR51	2010	0,730	Adana, Mersin-TR62 Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan- TRA2	2018	1,262	
	2011	0,716		2010	1,569	
	2013	0,824		2011	1,538	
	2014	0,804		2012	1,811	
	2015	0,750		2013	1,753	
	2017	0,830		2014	1,907	
2019	0,729	2015		1,782		
Antalya, Isparta, Burdur-TR61	2010	0,769		2016	1,813	
	2011	0,771		2017	1,731	
	2012	0,711		2019	1,537	
	2013	0,761		Erzurum, Erzincan, Bayburt-TRA1	2010	1,290
	2014	0,769			2012	1,262
	2015	0,745	2013		1,432	
	2018	0,772	2015		1,353	
2019	0,743	2017	1,448			
Aydın, Denizli, Muğla-TR32	2014	0,673	2019	1,324		
	2016	0,808	Gaziantep, Adıyaman, Kilis-TRC1	2018	1,256	
	2017	0,815	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye- TR63	2011	1,333	
2018	0,754	2012		1,355		
Balıkesir, Çanakkale-TR22	2014	0,697	2019	1,267		
	2018	0,708	İstanbul-TR10	2018	1,546	
Bursa, Eskişehir, Bilecik-TR41	2010	0,806	Kastamonu, Çankırı, Sinop-TR82	2019	1,703	
	2011	0,788	Kayseri, Sivas, Yozgat-TR72	2011	1,259	
	2013	0,817		2015	1,270	
	2014	0,801		2019	1,265	
	2015	0,769	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir-TR71	2010	1,419	
	2016	0,737		2011	1,362	
	2017	0,735		2014	1,307	
	2019	0,804		2019	1,276	
İstanbul-TR10	2010	0,767	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli- TRB1	2019	1,329	
	2011	0,730	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt-TRC3	2012	1,454	
	2019	0,759		2014	1,334	
2014	0,817	2015		1,569		
İzmir-TR31	2016	0,806	2016	1,716		
	2017	0,807	2019	1,278		
	2013	0,777	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya- TR83	2010	1,455	
2018	0,448	2011		1,304		
2018	0,767	2013		1,345		
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova- TR42	2011	0,824	Şanlıurfa, Diyarbakır-TRC2	2012	1,500	
	2012	0,805		2013	1,405	
	2013	0,785		2014	1,352	
	2014	0,757		2015	1,418	
	2015	0,704		2016	1,371	
	2016	0,698		2017	1,274	
	2017	0,703		2019	1,327	
	2019	0,825		2010	1,251	
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	2018	0,790	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane-TR90	2011	1,293	
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli-TR21	2010	0,799	2017	1,317		
	2011	0,783	2019	1,597		
	2012	0,724	Van, Muş, Bitlis, Hakkari-TRB2	2010	1,479	
	2013	0,789		2011	2,208	
	2014	0,700		2012	1,256	
	2015	0,690		2013	1,412	
	2016	0,653		2014	1,739	
	2017	0,673		2015	1,732	
	2018	0,785		2016	1,957	
	2019	0,832		2017	1,546	
2012	0,824	2019	1,419			
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane-TR90	2016	0,714	Zonguldak, Karabük, Bartın-TR81	2010	1,298	
2018	0,579	2011	1,356			